بالالار باقچه‌سی

تونله

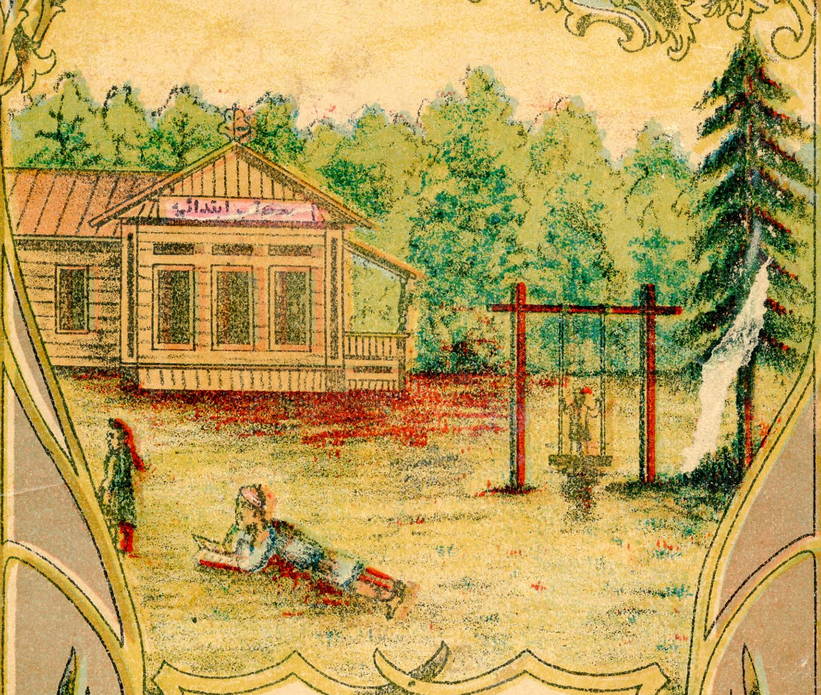

برادران کریموفلر مطبعه‌سی قزانده.

تونله

یازوچیسی: شولگین. || مترجمی: لطیف مصطفی.

ایکنچی باصلووی.

ناشرلری: برادران کریمفلر.

قازان
«مطبعهٔ کریمیه»
١٩١٥

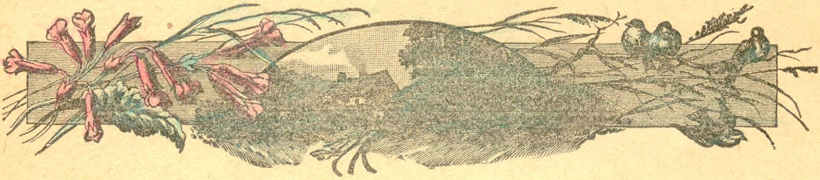

تونله.

کوز کونی ایدی. اسحاق اسملی بای موژیك خاتونی برله‌ن قالاغه‌بارورغه جیینا ایدی. اسحاق‌ق... آولندن ایکی چاقرم یراقلقده بر ییر کیسه‌گی صاتوب آلغان هم شونده یورط صالوب اوزیگنه طورا ایدی. بر پار طوق آطلر آرباغه جیگلگان هم خدمتچی اسماعیل کوچرلك‌گه‌اوطروب تیك‌طورغانچی اوزینك یاڭاغنه مایلاغان ایتکلرن قاری ایدی. اسحاق‌نك خاتونی‌تویین هم‌توینچکلر به‌یله‌ب یوری، آیاق آستینه کره طورغان بالالرغه آچولانا ایدی. اسحاق‌اوزی سه‌کیگه اوطروب آشقمی‌غنه آیاغینی کیینه ایدی.

بارنەرسەدەحاضر، جییلغان، بەیلەنگان آرباغەصالنغان، خاتوندە کیینگان.

- بولاسکمی ایندی فاطمه؟ دیب اسحاق خاتوننڭ صورادی.

- مین حاضر.

اسحاق بیشمەتن کییوب بیلینه بیك قاطی قسوب قوشاق بەیلەدیدە اورندقغه اوطردی.

- یه بردعا قیلیق ایندی.

خاتونی، ییتمش یەشلك قارت آناسی هم علی وعبدالله اسملی ایکی اوغلی اوطرشدیلرده دعاقیلدیلر. دعاقیلغان صوڭنده خواجه آنڭ آرتندن باشقەلرده طوردیلر.

- خیرلی یولغه! دیدی قارچق.

- یەصاو بولـڭز دیب اسحاق قالاطورغان کشیلر برلەن کورشه باشلادی. صاوبول ئەنکای! ایرتەگەدن صوڭغه بز قایتوربز. قارا، جمالی آغاینی آولدن قونارغەچاقرت، البته چاقرت، یالغزغنه قونماڭز: حاضر کوز، تون قاراڭغی، یامان کشیلر آزمی! قاراچاقربەرنەرسەبولسه موندە سز نی اشلی آلاسز، آول یراق، آنده باروب کیلـگانچی موندە تلەگانـڭنی اشلەرگەممکن. اگریاڭا

آط آلورغه کیره‌ك بولماسه اسماعیلنی قالدرغان بولور ایدم. چاقر ایندی ایشته‌سگمی؟

- چاقرورمن بالام چاقرورمن! مونه حاضر عبدالله آولغه باروب کیلور! دیدیده قارچق اوغلن ئوبه باشلادی.

تمام کورشوب بتکاچ اسحاق، خاتونی برله‌ن برگه چغوب آرباغه اوطردیلر، اسماعیل دیلبگه‌لرنی قوزغاتقاچ آطلر قوزغالدیلر. قارچق سلیمه هم ایکی بالاعلی برله‌ن عبدالله آرباکوزدن یوغالغانچی قاراب قالدیلر.

بارسیده‌ه ئویگه قایتوب کرگاچ قارچق:

- یه عبدالله، سین کیینده آولغه باروب جمالی آغاینی آلوب کیل: قارت بولسه‌ده اول بولغاچ بزگه قورقنچسز راق بولور بار، لکن یخشیراق کیین، یاغر یاوماسون، کوره‌سڭ نیندی بولوطلر یوری، ییل‌ده‌بار!

عبدالله بیك تیز بیشمه‌تن کیدی‌ده:

- صاو بول ئه‌بکای! حاضر جمالی آغاینی کیتررمن! دیب قچقردی. آندن صوڭ بیك شادلانوب اوزینه گنه ئه‌لله نیندی بر کوڭللی جرجرلاب آولغه طابا کیتدی. ئه‌تیسی آگار کوسته‌نه‌چ کیتروگه وعده بیردی-شوکار

كوره اولده شادلانوب يوري ايدى.

قاراڭغى توشه باشلاغاچ، عبد الله قايتدى لكن يالغزغنه ايدى قارچق قورقبراق:

- ئه جمالى قايده صوڭ؟

- جمالى آغاى ئويده يوق، ايكنچى آولغه اوغلينه قوناقغه كيتكان. عيف الله آغايغه كرگان ايدم، اولده ئويده‌يوق، ئه‌مفتاح كيلمه‌دى؛ «مينم اوزمنك ئويمه‌ده مين كيتكاچ خاتونلرغنه قالا!» ديدى؛ عفيفه ئه‌بى‌نى چاقرغان ايدم، آنك ايرى ايسرك - يببه‌رمى.

- آخ الله! نيشله‌ربز ايندى بز؟ نيچك يالغزغنه تونى ئوتكاروربز! يارب خدايم! نى‌بولور.. الله‌صاقلاسون بره‌ر اش بولسه نيشله‌ربز؟...

- ئه‌بكاى، مين قورقام! ديب كچكنه‌على ئه‌بكاسى يانينه قصلدى.

- تيك طور! سينگنه‌مى مونده! نيشليبز صوڭ ايندى عبد الله؟

- برنه‌رسه‌ده اشله‌ميبز ئه‌بكاى! نه‌رسه‌دن قورقورغه؟ مين بيت كچكنه‌بولسامده كوچلى، آولنك سيفى‌نى آزغنه جيكمى قالدم. آندن صوڭ ئه‌يبر اورلارغه ياسه باشقه

بره‌ر ناچار اش اشله‌رگه بره‌وده کیلمه‌س . . .

ــ یه‘ سین نیندی ایر ایندی‘ یاربی خدایم انیشله‌رگه‌ده بلمیم ایندی . . . آخری اوزبزگه‌گنه قونارغه طوغری کیله، برنه‌رسه اشله‌رحال یوق باــکه الله‌بیروب نیچك بولسه‌ده تونی ئوتکه‌روربز. آق طرناقنی به‌یله‌ودن اچقندروغه کیره‌ك بولور! . . . آه الله! . . .

قارچق بایتاق آخلدادی، مغردادی‌ده صوڭندن کیچکی آشقه قدر بر آز یوقلاب آلورغه کیره‌ك آخری، دیب اڭغراشا اڭغراشا میچ باشینه مندی‌ده یوقلی باشلادی. عبدالله برله‌ن علی ته‌ره‌زه یانینه‌سه کیگه اوطردیلر.

ییر یوزی تمام قارا ڭغیلانغان، اوزوُن هم کوڭلسز کوزگی کیچ باشلانغان ایدی. ته‌ره‌زه‌دن آ‌رغنه کوك کورنه آنده‌ئه‌لله‌نیندی قارابولوطلر ئه‌لله‌قایده‌آشغوب آشغوب بارالر، یراق توگل آمبــار هم قارشنده‌غی آغاچ کورنه ایدی، آندن باشقه برنه‌رسه‌ده کورنه‌ی ایدی . . . طن ایدی؛ باری میچ آرتنده چیکرتکه‌نڭ آقرن آقرنغنه قچقرغان طاوشی، آندن صوڭ وقت وقت قوّتلی ییل ئویگه کیلوب به‌رلــگاچ ته‌ره‌زه‌پییالالری

شلدرداوی ایشتله ایدی.

- ئەبکای بوریدن قورقامی؟ ئە؟ عبدالله دیدی علی.

- یوق' بوریدن نیگه قورقورغه؟ ارل بیت اورمانده طورا ئۇیگه کیله آلمی.

- آلای بولغاچ کمدن قورقا؟ عبد الله. قاراقلردنمی؟ ئە؟

عبدالله بر سوزده ئەیتمەدی.

- قاراقلر کوچلیمی؟ ئە؟ عبدالله دیب' یاڭادن بر آز طورغاچ علی صورادی.

- کوچلیلر. دیدی عبدالله.

علی کوستندی. طنلق. ییل قوّتلەنە' وقت وقت مۇرجاده اولی ایدی؛ هەمان یش یش کچکنه تەرەزەلر شلدری.

ایسکه رتمەسدن علی میچ باشینه مندیده ئەبینی اویاتوب:

- ئەبکای، ئەبکای! مین قورقام، لامپانی یاندر. ئەبکای! لامپا یاندر' مین قورقام. قارچق یوقی آرالاش:

- نەرسه طاغی؟

- ئەبکای لامپا یاندر، مین قورقام.

- آخ سین شوق' نەرسەدن قورقاسڭ، اوزڭده بلمیسڭ!

قارچق اڠغراشا اڠغراشا یاڠادن میچ باشندن توشوب لامپا یاندردی. علی- منه حاضر! یخشی بولدی، قورقنچ توگل ایندی! دیب شادلانوب آغاسی یانینه سه‌کیگه باروب اوطردی.

قارچق میچ قاپقاچن آچوب:

- یه بالالر، آشارغه‌وقت ایندی، بسم الله‌گز نی ئه‌یتوب آش یانینه اوطرگز بالالر ئوستەل یانینه اوطردیلر، قارچق میچدن شورپا چغاردی، ایکمەك کیسدی، بارسیده آشی باشلادیلر.

شول وقتده، یراق توگل، آرباغه ییگلگان آط یول بوینچه بلچراق یروب کیله؛ آرباغه ایکی کشی اوطرغان: برسی قارت، برسی یه‌شره‌ك. قارتنڭ چه‌چلری آغاروغه ییتشکان، بورنی اوزون، ئه‌لله نیندی کچکنه کوزلی ایدی. یه‌شره‌گی مانور یوزلی، سلیمان اسملی بریتیم ایدی، اول آغاسی کریم یاننده طورا ایدی. حاضر کریم‌نڭ آغاسن کوموب قایتالر ایدی. ئوُیلرینه ییته‌ر اوچون ییتمش‌چاقرم یول‌باراسی قالغان ایدی.

خلق آراسنده کریمنك ناچار اسمی چققان، اول اوگای وقتنده چیت کشینك ئەیبرن آلورغه ده یاراتا ایمش. اورلاغان اوچون یل یارم تورمەده یاتوب چققانینی بارکشیده بله؛ کورشیلری باشلرن سلکوب:

«یخشی بولماس: سلیمان یخشی یگت، ئەآنی کریم خراب ایتەر، منه کورده طورخراب ایتەر» دیلر ایدی. هم سلیمانغەده: «طاشلا سین سلیمان آغا کنی، اول سینی یخشیلقغه ایلتمەس، طاشلا!»... دیەلر ایدی.

کریم چیکمەنینه یخشیراق تورونوب:

- ییل طوب طوغری بیتکه صوغا! بلچراق نیندی! یخشی یاگغر یاومی، بوتونلەی جبنوب بتەر ایدك. منه عذاب!.. ئه سلیمان، بز شوندەمی بارابز؟

- کم بله، موندی تونده یولنی بلوب بولەی ایندی. شونده بولورغه کیرەك.

- شونده، شونده. قایده بولسه باروب کرسەك، منەسیگا بولور «شونده»، ایخ بویورو! ئویده طنچ غنه اوطرساك نیندی یخشی بولور ایدی.

کریم بایتاق مغردادی، قارشیغه اوچراغان بر کشیدن:

- ایسه‌نه‌ی آغای! قایده باراسك؟

- منه ئۇيگه قایتام طوغانلر ، قوناقدن. لكن تون بیك ناچار. ییلده بیك قوّتلی، یولده بلچراق...

- ایپی بول باچراق ایندی! دیدی -لیمان.

- ئه نیچك ایبده‌ش، دیدی - بز س. آولینه درست بارابز می ؟

- سز قایده‌غی صوك ؟

- بز یراقدن، بزگه س... آولینه بارورغه کیره‌ك. منه بز درست یول برله‌ن بارابزمی؟

- یوق طوغانلر ، یوق! سز بیك صولغه کروب کیتکانسز. سز بولای ب... آولینه کیلوب چغاسز، ئه س. آولی سزدن ییدی چاقرم چیتده قالغان.

سلیمان صزغردیغنه.

کریم - مین شولای بولور دیب بلدم، میکا اوزیمه آطنی طوتارغه ایدی، سین بر نه‌رسه‌ده بلمیسك، درست یولدن بارا آلمیسك.

سلیمان باشن قاشودی.

- یالغش بارا سز طوغانلر، یالغش. ایسگزده‌می، موندن اوچ چاقرم ئلك بر آولنی ئوتدگز - منه سزگه شول

آولدن چقغاچ طاو آستینه توشوب اوگغه کیته‌رگه کیره‌ك ایدی. منه نیچك!

- نیشله‌رگه ایندی حاضر؟ دیدی سلیمان.

کریم آنی مسقل ایتوب - نیشله‌رگه، نیشله‌رگه! کیره‌ك یولدن بارور ایدك! قایده بولسه‌ده قونارغه کیره‌ك ایندی منه نیشله‌رگه! بو قهر صوقغان یوللرده آداشوب یوروب بولماس ایندی طوغانقای! مونده یاقنده قونارغه بره‌ر اورن یوقمی؟

- قونارغه؟ - مونه موندن یراق توگل - یارطی چاقرم چاماسی - بر بای موژیك طورا، آنك اسمی اسحاق، - مونه شونده قونارغه ممکن. آنده قونارغه‌ده یخشی، چونکه اول بیك بای موژیك. منه اول موندن یراق توگل، طاوغه منگاچده اوگغه‌راق کیتکز، آندن صوك بیك یاقن.

- رحمت! دیدی کریم موژیك‌غه، آندن صوك سلیمانغه:

- یه آلای بولسه ئه‌یده شول یاقغه قو آطنی!...

سلیمان آطنی قوزغاتدی، آربا بلچراق اچندن کیتدی.

بو وقتده اسحاق باینك یورطنده آشاب بتروب یاتارغه حاضرلەنەلر ایدی. سلیەه ئەبی دعالرن اوقودی، بالالر سەکیگەیاتقان، ئەبی دعا قیلغاچ بالالرنك اوستن یخشیلاب یابوب اوزینك میچ باشینه منمکچی گنەبولغان ایدی، - یورطده آق طرناق‌نك ئورگان طاوشی ایشتله باشلادی. قارچق قورقوب:

- یاربی خدایم! بو نی طاغن؟ عبدالله، عبدالله!.

- نی ئەبکای؟

- تیز رەك لامپانی قابز، یورطده آق طرناق ئوره.

عبدالله لامپانی قابزدی. ئه یورطده آق طرناق بیگرەك قاطی ئوره. ییل طاوشی هم یغمور طاوشی آراسندن تەرەزه توبنده ئەلله کمنك سویلەشکانی ایشتله ایدی. ایسکەرتمەسدن تەرەزەنی شاقلداتدیلر هم ایر طاوشی:

- خدای اوچون قونارغه کرتکز! تمام‌طوکوب بتدك، الله حقینه کرتکز!

- سز کملر؟ دیدی ئەبی.

- یولچیلر بز ایکەو الله‌حقی اوچون کرتکز! موندی وقتده نیچك قرده قونارغه کیرەك؟

يخشى كوڭل قورقولرن تمام اونوتدى. موندى وقتده نيچك يولچيلرنى ييبه‌رمه‌سكه كيره‌ك صوڭ ؟

- عبدالله! بار ايشكنى آچ!

برمينوتدن صوڭ ئويگه كريم برله‌ن سليمان كرديلر. ايشكدن كرگانده بسم الله ئه‌يتديلر.

ئه! آطنى قايده قويارغه ايكان، ئه‌بى؟ ديدى كريم.

- صاراى آستينه قويڭز، بزنڭ صاراى بار. ئه منه عبدالله آڭار پچه‌ندە صالور.

- منه يخشى! سليمان بار آطنى ره‌تله‌ب كيل.

سليمان برله‌ن عبدالله چقديلر. ئه كريم چيشنوب صاقال ميبغن سورتديده سه كيگه اوطردى.

- قايده‌غى بالاقايم؟ ديدى سليمه ئه‌بى.

- يراقنقى بز ئه‌بى، يراقلقى. بلميم اسمڭ نيچكدر.

- سليمه، بالاقاى، سليمه.

- نيحال سليمه ئه‌بى، سينده قابقالارغه‌بره‌ر نه‌رسه‌يوقمى؟

- باربالاقاى، بار، نيك بولماسون شورپا برله‌ن بوتقا آشارسزمى؟

- اى ئه‌بكاى! يولدن كيلگانده بارسنده آشارسڭ.

ئه‌شورپا برله‌ن بوتقا-بيك يخشى نه‌رسه! بير، بير، بز سيڭا توله‌ربز.

- ای بالاقای ، نیندی توله‌و ایندی اول ! آشا گز صاولق‌غه، چونکه آچ کشینی طویدرماو گناه . . .

بر آز وقت قارچق میچ یاننده ماتاشقاننڭ صوگنده بره‌ر مرتبه اوی آلدینه‌ده چغوب کرگاچ ، ئوسته‌لگه شورپا، بوتقا، کسه‌ل، حتی ئ بینڭ ئه‌لله قایدن جییوب قالدرغان بالیده کیلدی .

عبدالله بر له‌ن سلیمانده یورطدن کردیلر ، یولچیلر آشارغه اوطردیلر .

ئه‌بی ئوسته‌ل تیره‌سنده یوری هم سویلی :

- آشا گز بالاقایلر ، آشا گز .

- رحمت ئه‌بکای ! دیدی سلیمان ، ئه کریم بر سوز دە‌شمیچه تیك آوزینه طوترا ایدی . ایسکه‌رتمه‌سدن کریم ، سلیمه ئه‌بیگه قاراب :

- ئه خواجه قایده صوڭ ؟

- خواجه ، مینم اوغلم قالاده بالاقای ؛ بوگون اویله‌دن صوڭ قالاغه کیتدی آط آلورغه کیتدی ! دیدی ئه‌بی .

کریم تیز گنه آلدندن صاوتنی اتوب ییبه‌ردی . کسه‌لیده قالدی ، بیك تیز سلیمانغه قاراب آلدی .

- نیگه بالاقای کسه‌لنی آشاب بترمیسڭ ؟ آشا صاولقغه !

کسەلی یخشی، کیلنم بیك یخشی ایتوب پشردی ، آشا بالاقای !

- یوق ئەبی ، ئەلله نیك آشیسی کیلمی ، رحمت مین طویدم ایندی . - بر آز طورغاج کریم یاشادن - ئە خدمتچی طوتاسزمی؟

- طوتابز ، نیك طوتماسقه ! لکن اول حاضر ئویدە یوق، خواجه برلەن قالاغه کیتدی .

کریم یاشادن سلیمانغه بیك تیز گنه قاراب آلدی.

سلیمان برنەرسەدەاو یلامیچه ایکمەك برلەن بالنی آشی ایدی. بر آز طورغاج کریم یاشادن ، قارچقغه قاراب :

- یالغزغنه بالالر برلەن قونارغه قورقنچ توگلمی صوك ئەبی؟ سزگه آول بایتاق یراقدر .

- قورقنچدەبیت، نیشلەمك کیرەك! بر قارتنی قونارغه چاقرماقچی ایدك ، آنی منه عبدالله ئویدە طوغری کیتره آلماغان ، شولای ایتوب یالغز قونابز ایندی . بزدن آولغه بایتاق بار شول، ایکی چاقرم بولور.

کریم اوچنچی مرتبه سلیمانغه قارادی دە ئوستەل آستندن آیاغی برلەن تورتدی . سلیمان آوزینه برەر کیسەك ایکمەك قابوب :

- نەرسە ؟ نى ئەيتەسڭ ؟ ئە؟

- مين سيڭا بر نەرسەدە ئەيتميم ، مين ئەبى برلەن سويلەشدم .

- ئە . . .

- شولاى ئەبى ، سز اوز ييرگزدە طوراسزمى؟

- ايىى، اوز ييربزدە بالاقاى ، اوز ييربزدە .

- ئە ييرگز يخشيمى ؟

- بر تورلى ياريسى ، اللهغە شكر !

طاغن طنلق. طشدە ييل اڠلداوى ايشتلە، كچكنە تەرەزەلر بردە طوقتاميچە ديورلك شلدريلر ايدى. سليمە ئەبى طنلقنى بوزوب :

- ياربى خدايم ! نيندى قاطى ييل .

- ايىى، هوا ناچار ! خير ايندى، كۆز بيت !

- سزگە بارورغە يراقمى بالاقاى ؟

- يراق، بريوز ايللى چاقرم بولور .

- آييای نيندى يراق. موندى وقتدە يورورگە اللهتعالى برەوگەدە كورسەتمەسون ايندى. ئەقايدن قايتوب كيلەسز صوڭ سز؟

- قالانڭ آرغى ياغندن؛ يير آلورغە باردق . . .

سليمان عجبلەنوب كريمگە قاراب آلدى .

- لكن آلمادق. بهاسی بله‌ن کیلشوب بولمادی .

- منه نیچك! کو بمی آلماقچی ایدگز. کریم طوروب:

- بایتاق ئه‌بکای ، بایتاق . سلیمان ، ئه‌یده ئه‌لی آطنی قاراب کریك .

سلیمان دعاقیلوب طوردی ده‌ئه‌بیگه‌رحمت اوقودی . اوستینه بیشمه‌تن صالوب کریم برله‌ن ئویدن چغوب کیتدی . آلار چغوب کیتکاچده کچکنه علی آقرنغنه سه‌کیدن توشوب ئه‌بیسی یانینه کیلدی‌ده شپرتقنه :

- ئه‌بکای بولار قاراقلر توگلمی ، ئه‌ ؟

ئه‌بی کولوب ییبه‌ردی :

- نیندی قاراقلر! الله حقینه صوراب قونارغه کردیلر . اوصال کشیلر شوندی بولامنی؟ یوقنی اویلاب یورمه، یات ایندی تیز ره‌ك .

کریم برله‌ن‌سلیمان ئویدن چغوب صارای‌آستینه کیتدیلر، آلارغه ات ئوره باشلادی. کریم آچولانوب اتکه :

- ش‌شش، قهر صوققری! دیب قچقردی

ات همانده‌ ئورودن طوقتامادی .

- نینندی قهر صوقغان ات ! سلیمان ! کیل ئەلی آربا آرتیینه.

سلیمان کریم گەیاقن کیلدی. کریم آشار بوگلوب، ئەلله نینندی طاوش بلەن :

- سین قارچقنڭ نی سویلهگانن ایشتدگمی ؟

کریم برنەرسه آڭلامیچه «ایشتدم» دیدی.

- اشنڭ قایده بارغانن سیزەسگمی ؟

سلیمان، کریم گه ایسی کیتوب قارادی ده :

- یه، سلیمان زنهار ! مین سویلهگان نەرسەلرنی یخشیغنه طڭلا ! زنهار دیب ئەیتەم، یخشی طڭلا !

کریم بیگوه کده سلیماننڭ بیتینه یاقن کیلوب ئەلله نینندی بر طاوش برلەن توبەندەگی سوزلرنی سویلی باشلادی :

- موژیك بای، اوز ییرنده طورا ... ئویده قارچق برلەن بالالرغنه ... آول یراق ... بز مونده چیت کشیلر، بزنی بروده بلمی ... تون قاراڭغی ... موژیك بای ... آڭلیسگمی ؟

ایسکەرتمەسدن سلیمانغه قورقنچ کوك سیزلدی، اول آغاسندن بر آدوم چیتکه آطلاب :

- آڭلاميم، آڭلاميم، آڭلاميم ... ديدى.

كريم‌نڭ يوزنده آچو علامتى كورندى، اول طوب طوغرى سليماننڭ كوزينه قاراب، بيك آچق ايتوب:

- ئه آڭلاميسڭمى؟ آلاى بولغاچ مين سيڭا طوب طوغرى ئه‌يتيم: بو موژيك‌نڭ ئه‌يبرلرن اورلارغه كيره‌ك ... سليمان:

- نيشله‌دڭ سين‌آبى، نى‌بولدى سيڭا؟ ديدى‌ده باشى ئه‌يله‌نگاننى سيزه باشلادى... كريم يومشاق طاوش برله‌ن:

- نه‌رسه‌دن قورقاسڭ جوله‌ر؟ نيدن قورقاسڭ؟ بزنى مونده بره‌وده بامى، طوتا آلميلر- قاراڭغى؛ آندن صوڭ بره‌وده طوتا آلمى- مونده بيت قارچقغنه ايكى بالا برله‌ن...

سليمان همان بر نه‌رسه آڭلاميچه:

- نيشليسڭ سين؟ ديب بر نيچه مرتبه ئه‌يتدى.

- اوز اشبزنى اشله‌ربزده، ئه‌يده ئويگه، بارده بته‌ر... ئه موژيك باى- شوندى يخشى مال تاباربز، آندن آرتقنى تله‌وده كيره كمه‌س... سليمان! ئه؟ نيگه‌ده‌شميسڭ؟

ئه ؟ بيك تيز بايوربز ، ئه؟ جانم ...

ـ آبي، ييبه‌رميني، مين ئويگه كره‌م.

ـ طوقتائه‌لی، ئه‌يت ئه‌لی نه‌رسه‌دن قورقاسك؟نه‌رسه‌دن قورقورغه كيره‌ك ؟

ئه ؟ اش بيك يخشی بيت، ئه؟

سليمان ايسكه‌رتمه‌سدن قچقروب :

ـ كيت آبي ! يوق ، بوگناهنی مين اوز اوستيمه آلا آلميم ، مين سينك ايبده‌شك توگل .[ييبه‌ر ، مين ئويگه كره‌م.

كريم قوللرن سلكوب :

ـ آقرنراق ، آقرنراق ! نه‌رسه‌گه اول قدر قچقراسك ؟ مين سينی ييبه‌رميم، سين رضا بولماساك، مين باری بر اوزمگنه اشليم ... ئه سين شوندی يخشی وقتنی ئه‌ره‌م ايتكان اوچون، جوله‌ر ! ايخ سليمان، سليمان! اگر سين آزراق عقلليراق[بولساك ـ بای كشی بولور ايدك . خير ، تله‌سه‌ك نيشله . مين يالغزغنه اشله‌رمن ، ئه باری بر سينك حقكده‌ده شولا يوق سويله‌رلر ...

ـ آبي زنهار آندی اش اشله‌مه ، الله حقی اوچون ديم اشله‌مه !

- تیك‌تور، کوچوك! سین نی بله‌سك! مینی ئویره‌تمکچی بولا. بار کیت حاضر ئویگه! مین یالغزمده‌بولدرورمن، ئه سین تیك جوله‌ر بولوب اوطر.

- آبی...

- لغرداما! بار ئویگه! اگر... دیدی‌ده کریم آربـاده یاتا طورغان بالطانی آلدی.

سلیمان اورنندن قوزغالمادی. بیزگه کده‌درلده‌گان شیکللی درلدی باشلادی. قورقودنمی یاخودصالقندنه‌ی ایکانلگن اوزی‌ده بلمی ایدی....

کریم سلیماننك کوزینه سویکملی ره‌وشده قاراب: سـلیمان! جوله‌رله‌نمه... اویلاب قارا: نه‌رسـه‌دن قورقورغه کیره‌ك؟ تون قاراڭغی، ئویده بالالربرله‌ن قارچقغنه، آول یراق... سلیمان... موژیـك بای... بیك تیز بایوربز... سلیمان اویلاب قارا...

سلیمان تشلرن شقرداتوب:

- گناه بیت، نیندی زور گناه...

گناهن گناه‌ده بیت، آنڭ اورنینه نیندی‌بای بولوربز. سلیمان! اویلاب قارا جانم... کریم همان سلیمانغه یاقنلاشابارا ایدی... بای‌بولوربز...اول‌وقتده موسی ده

سیڭا قزن بیرور! اویلا! اشده ییڭل، بر نەرسەدن قورقورغه یوق، سلیمان...

سلیمان بیگره کده آقرن طاوش بر لەن: «قورقنچ» دیدی.

- نەرسەسی قورقنچ سلیمان؟ اویلا، برەر نەرسەگه قرار بیر! رضا بولساڭ حاضر اشلیبزده آلابز. قاراڭغی‌هر یاقده قر، بر قارچق‌غنه... سلیمان، ئه؟...

سلیمان باشن آصلندروب بر سوزده دەشمی‌طورا، بوتون گەودەسی درلدی ایدی.

- رضامی سلیمان؟ رضا؟ ئەیدە، ئەیدەئویگه، کرەسڭمی نیچك درلدیسڭ بار، بار ئویگه کر. مین‌ده حاضر سینڭ آرتڭدن کروب ییتەرمن: یورطنی‌غنه قاراب چغام... اگر بزنڭ‌یورطدەموندی اوزاق‌طوروو بزنڭ سببن قارچق صوراسه، آط اچردك دیگن... شوندن صوڭ کریم بیك‌تیزگنه صارای‌آستندن‌چغوب کیتدی.

سلیمان آنڭ آرتندن: «آبی!» دیب قچقرسەده کریم قاراڭغیلق اچندە تمام یوغالدی.

سلیمان بایتاق طورغاننڭ صوڭنده، قولن سلکدیده ئویگه کروب کیتدی. سلیمان ئویگه

كرگاچدن سليمه ئه‌بى آشكار قاراب:

- نيشله‌ب بو قدر اوزاق طوردگز. قارا تمام طوگغانسك، نيچك درلديسك! سليمان:

- آط قه صو اچردك- ديدى ده‌سه كيگه كيلوب اوطردى.

- ئه ايبده‌شك قايده صوك؟

- حاضر كرور، آط يانده قالدى.

- اى ايندى! بو آطلرنك مشقتى نيندى زور؛ مينده اوغليمه ئه‌يتكان ايدم: «آط آلما اسحاق، مشقت گنه آرتا، صيير آلساك يخشيراق بولور» ديب يوق، مين قارچقنى طڭلامادى، آط آلورغه كيتدى؛ «بزنك طرويكابز بولسون!» دى. نيشله‌رسك آنى، كچكنه توگل بيت ايندى...

ايشك آچلدى‌ده كريم كردى. كرگاچده چيشنه باشلاب:

- ئه‌بى سزنك اتكزنك اسمى نيچك؟

- آق طرناق، بالاقاى، نيگه صورادك؟

- بيك اوصال. ناچار كشينى برده ييبه‌رمه‌س.

- اييى، يخشى ات، يخشى! موندى اتنى آشاتورغه‌ده يارى.

ـ ايىى! ئەبى، بز يولدن كيلگانگه كوره بيك آردق. ياتورغه وقت ايندى. بزنى قايده ياتقورسڭ ايكان؟

ـ ئه ياتڭز، يات! تلەسەڭز سه كيگه، تلەسەڭز ايدەنگه ياتڭز...

بر بيش مينوتدن صوڭ تمام طن بولدى. سليمه ئەبى اوطنى سوندروب ميچ باشينه منوب ياتدى.

اوٌى اچنده تمام قاراڭغى، طن؛ بارى ييل سببلى تەرەزەلر شلدراوى هم ييلنڭ اژلاوى غنه ايشتله... بار كشيده يوقلى... منه كريم آقرنغنه باشن كوتەروب، يوقلاوچيلرنڭ مشلداولرن طڭلاغاننڭ صوڭنده، آياق باشلرينەغنه باصوب سليمان ياطقان سەكى يانينه كيلديده:

ـ سليمان! ديدى.

سليمان قورقوب كوزلرن آچدىده بيك تيز توروب، طوتلغا طوتلغا سويلى باشلادى:

ـ كيت آبى! كيت! اللهحقى اوچون... اوتنهم... سيندن اللهحقى... اوچون صوريم... كيت... مينم يانمدن... اشلەمه بو اشنى... سينى الله كوره... اول سيڭا قاراب طورا... اشلەمه... كيت مينم يانمدن. ميندن بولمى..

گناهی نیندی زور بیت ... آبی ...

ـ جوله‌رله‌نمه سلیمان! سین بیت صارای آستنده رضا بولدڭ، حاضر کیری قایتا آلمیسڭ ایندی. ایشته‌سڭمی، کیری قایتا آلمیسڭ سلیمان ...

سلیمان قوللرن قصوب :

ـ یاربی خدایم! دیدیده استیناغه ئه‌یله‌نوب یاتدی.

کریم بیگره‌کده سلیمانغه یاقن کیلوب :

ـ سلیمان! مینم بار اشمد حاضر، مین نه‌رسه کیره‌کنی بارنده قاراب قویدم ایندی؛ حاضر باروب اشله‌رگه گنه قالدی، سلیمان، طور ایندی، ئه‌یده! سین بیت بر مرتبه رضا بولدڭ ایندی. سلیمان!

سلیمان همان بر سوزده ده‌شمی، بوتون ته‌نی دررلدی ایدی. کریم آنڭ قولاغینه تمام یاتوب :

ـ بای بولوربز! ایشته‌سڭمی؟ موسی نڭ قزن آلوربز. آندن صوڭ اشی ده بیك ییگل ... خزینه اوزی قولـگا کره ... طنچ، بار کشی یوقلی، هر یاقده قر، بالالر برله‌ن قارچقغنه، سلیمان، قورقورلق نه‌رسه یوق بیت... بر قارچق برله‌ن بالالر بزنی نی اشله‌ته آلورلر؟ بز مونده یات کشیلر... جوله‌ربو لما! اوز بختڭنی

آل ا بر نه‌رسه‌دن قورقورغه یوق .

کریم همان شپردابقنه سویلی ، آنڭ سویله‌گان طاوشی ئۇی اچنده ئه‌لله نیچك بولوب ایشتله ..

بار کشیده یوقلی . کچکنه عبدالله‌ده یوقلی . عبدالله بیك یخشی توش کوره: توشنده آتالری قالادن قایتقان، ئه‌لله‌نیندی ته‌ملی ته‌ملی کوسته‌نه‌چلر کیترگانلر ، پره‌نیکلر ، کانفیتلر ، اوینچقلر کیترگانلر ایمش . عبداللەغه کیبتچینڭ اوغلی ولی‌ده کورگان کوك کییملی صالداتلر ، هم « بوم ! » ایتوب آتا طورغان بیك یخشی بر طوب (پوشکا) کیترگانلر ایمش . بو اوینچقلرنڭ بارسنده آناسی عبداللەغه بیردی‌ده آلدینه آلوب قولاغینه ئه‌لله نه‌رسه سویلی ، لکن نی سویله‌گانن آڭلی آلمی . آلایده آناسینڭ سویکملی سوزلر سویله‌گانن سیزه ، آنی « سویکلی اوغلم » دی ، عمرنده ئه‌لله نیندی بختلر بولور دیب سویلی ایمش ...

عبدالله اویاندی .. بوتونله‌ی قاراڭغی . بو نی ؟ چنلابده بولمه‌نڭ بر چیتنده ئه‌لله کم شپرتقنه‌سویله‌گان شیکللی . عبدالله بیك جنتکله‌ب قاراغاچ - کوره: یولچیلرنڭ برسی ، یه‌شی سه کیگه یاتقان ، ایکنچیسی آنڭ یانینه

اوطرغانده آشكار ئەللە نەرسەلر شپرتقنه سويلى. يولچيلر آقرنغنه طوردىلر، آياق باشلرينەغنه باصوب ئۇيدن چغوب كيتدىلر. يورطقه چغا طورغان ايشكنى آچقانلقلرى ايشتلدى. يورطده آق طرناق ئوره باشلادى.

ئەبى ميچ باشنده سلكندى.

- كم آنده؟ عبدالله! عبدالله!

- نەرسه ئەبكاى؟

- اوطياندر. ئەللەنيگەطاغن آق طرناق ئوره باشلادى. عبدالله كچكنه گنه لامپاغه اوط آلديده، ئەبيسى يانينه كيلوب قورقغان طاوش برلەن:

- ئەبكاى! تۇش تيز رەك! تۇش ايندى! يولچيلر ئەللە قايده كيتدىلر! ئەللە نيندى بر ناچار اش اويلاغانلر شيكللى! ئەبكاى! توش ايندى تيز رەك!

- آخ الله! بو نى بولدى طاغن! ديديده قارچق ميچ باشندن توشدى. - نى بولدى؟

آلار قايده كيتدىلر صوڭ؟ الله صاقلاسون، بررر اش بولا كورمەسون!..

شول وقتده، ييل طاوشى هم آق طرناقنڭ

ئورگان طاوشی آراسنده ئەللەنیندی شاقلداغان طاوش ایشتلدی. عبدالله تیزگنه تەرەزە یانینه باروب بیتی برلەن تەرەزەگە بایتاق قاراب طورغاننڭ صوڭنده بیك قورقوب تەرەزە یانندن کیتدیدە:

- ئەبکای! آمبارنی واتالر! قارچق قوللرن سلکوب:

- بولماس! دیب قچقردیدە اوزیننڭ قارت آیاقلری برلەن ایشك آلدینه یوگروب چقدی آنڭ آرتندنوق عبداللەدە کیتدی.

چنلابدە آمبارنڭ یوزاغن واتوب یاتالر ایدی. قارچق مونی کورگاچدە:

بو نی بو؟ یاربی خدایم! نیشلیسز؟ دیب قچقروب ییبەردی.

عبدالله بیك قورقوب:

- ئەبکای! ئەیدە تیز رەك ئویگە کر! آلار بزنی مونده ئوتروب طاشلارلر. یاربی!

قورقودن ئولەرگە ییتشکان قارچقنی عبدالله ئوستروب کرتکان شیکللی ئویگە کرتدی.

قارچق ئویگە کرگاچ بوتونلەی حالندن طایوب یغلدی. اچندن ئەلله نیندی دعالر اوقی ایدی. عبدالله مینوت صاین، تیزمی کیلوب ئوترورلر دیب کوتوب طورا.

بو وقتده کریم یوزاقنی واتارغه ماتاشا؛ بوتونله‌ی تیرله‌گان، بالطانڭ توته‌سی برله‌ن یوزاقغه بوتون کوچی برله صوغا ایدی. سلیمان، کریم یاننده تیك طورا، کوزلری یوزاقغه قاراغان، بوتون گه‌وده‌سی قالتری ایدی.

- منه حاضر یوزاقنی واتام! مین آمبارغه کرورمن سین مونده قال! نه‌رسه طابقانمنی سیڭا بیره بارورمن.

سلیمان بوتون کوچی برله‌ن درلده‌ودن توقتارغه طرشوب:

- مین قورقام، آبی! دیدی. کریم آچولانوب:

- جوله‌ر! دیدی.

یوزاق واتلدی. کریم ایشکنی آچوب ییبه‌ردیده:

- شونده تور! کشی کیلسه قچقر! ایشته‌سڭمی؟ دیب آمبارغه کروب کیتدی.

سلیمان تورا. ییل‌نڭ اڗلداغان طاوشی، کریم‌نڭ آمبارده‌قاپشانوب‌یورگانی ایشتله،هریاق‌قاراڭغی؛باری ئوینڭ ایکی ته‌ره‌زه‌سندنگنه اوط کورنه. آندن بر طاوشده ایشتلمی، باری ئه‌لله نیندی کوله‌گه یورگانی گنه ایشتله.

سليماننڭ كوڭلى طنچلانا آلمى، بوندى اشكه كيتكانى اوچون قورقا، بوتون ييرى درلدى. «يا ربى! تيز گنه بتسون ايچماسه! تيز رەك!» ديب اويلى «تيزمى؟ تيزمى ايندى؟....»

- برەوده كورنميەى، سليمان؟

- ئه؟ نەرسه؟

- تيلى! برەوده كورنەيەى؟

- يوق.

- كيل آلاى بولسه موندە، يالغزغنه صاندقنى آچوب بولەى.

سليمان آمبارغه كردى.

- يه كيل تيز رەك، صاندقنى آچدە، بار تيز رەك اورنگا، ئەلله قايده برەر اش بولماسون. آلار صاندق برلەن ماتاشالر...

بو وقتدە ئوُيده آرلى بيرلى يورى طورغان عبد الله، تيز گنه تەرەزەيانينه باروب قاراسه، كوره: آمبار ايشگى آچلغان، ايشك ياننده برەوده كورنمى... آنڭ باشينه ياشن شيكللى ئەلله نيندى اوى كيلدى. ييل شيكللى سه كيدن سيكروب توشديده، بر نەرسه بلميچه آمبارغه

تابا يوگروب كيتدى. كريم آنى كورسه‌ده:

- سليمان! ديب قچقر ورغه‌غنه‌ ئولگوردى: عبدالله‌بيك تيزگنه آمبار ايشگن يابديده اوستدن بيكله‌ب قويدى.

سليمان بيك قورقوب:

- بونى آبى؟ كريم آثار جواب بيرميچه بوتون كوچن جييوب بالطا برله ايشكگه صوقديده:

- آ-آ-آچ! ديب قچقردى. لكن ايمه‌ن آغاچندن ياصالغان امبار ايشگى بيك تيزگنه بيرشمه‌سلك ايدى.

- آچ! بولماسه‌بوتون آمبارنى واطام! ييبه‌رديم! آ-آ-آچ! ايشك آرتنده‌ طن ايدى.

قاراڠغيلق اچنده سورتنه، سورتنه كريم يانينه سليمان كيلديده:

- بزنى حاضر نيشله‌رلر ايندى؟ ئه؟

- بر نه‌رسه‌ده اشله‌تمه‌سلر! تيلى، ئه‌بى! حاضر ايشكنى واطاربز! ييبه‌ر! ديديده، كريم ياڠادن بالطا برله‌ن ايشكگه صوقدى.

- آچ! حاضر آچ! ايشكنى واطوب آچقاچ - ئوترورمن! سليمان آقرنغنه كيتديده، اورلق صالغان قاپچق اوستينه اوطردى

کریم برده طوقتامیچه همان ایشك گه بالطا برله‌ن صوغا، همان قچقرا :

ـ آبی، آبی! الله‌تعالی سینی درگاهندن سورسون، سین مینی خراب ایتدك ـ کریم قاراڭغیلق اچنده‌یغلاغان طاوش ایشتدی ـ درگاهدن سورلگان نه‌رسه.. ابلیس.. یاربی خدایم..

ـ نی آقراسك قارچق کیل. میڭا یارده‌م ایت ایچماسه‌، یه تیز ره‌ك . سلیمان طوردیده اوزن اوزی بلمیچه ایشکگه یودر قلری برله‌ن صوغوب قچقرا باشلادی:

ـ ییبه‌رگز، الله حقینه‌ییبه‌رگز، مین‌سزگه‌برده ناچار اش اشله‌مه‌م ییبه‌رگز .

کریم آنی اتوب ییبه‌ردی . یگت یاڭادن قاپچق اوستینه یغلوب بالالر شیکللی یغلی‌باشلادی .... کریم:

ـ یارده‌مده‌ایته آلمیسڭ قارچق! دیدی . اوزی همان بالطابرله‌ن ایشك گه‌صوغا،ـ قارچق ئه‌لله‌نه‌رسه‌گه سینڭ برله‌ن به‌یله‌ندم .

ایشك شالتری . طاغن بر ایکی مرتبه صوقغاچ تمام‌واطلوب‌چغار، کریم‌طاغنده‌قزوب، قزوب ایشك گه بالطا برله‌ن صوغا ، آلایده ایشك بیك بیرلمی ایدی .

بو آراده عبدالله نیشله‌رگه بلمیچه بر ئۇیگه کروب بر یۇرطقه چغوب یۇری ایدی. ئۇیگه کرگاچ بیشمه‌تن آلا باشلادی، اول تیز گنه آولغه باروب موژیکلر چاقروب کیلمکچی ایدی. لکن قارچق آنڭ ایته‌گینه آصلوب:

- ییبه‌رمیم. دیب قچقرا. اول اویندن قایتورغه مجبور بولدی.

علی ده‌یوقیدن اویانوب، برنه‌رسه‌آڭلامیچه‌آقروب آقروب یغلی باشلادی. یورطدن، آمبارغه بیکله‌نگان قاراقلرنڭ آقرولری هم ایشك شترداوی ایشتله. عبدالله نیشله‌رگه‌ده‌بلمی بر وقت قاراقلرنی ییبه‌رمکچیده بولغان ایدی. حتی شول اوی برله‌ن یورطقه‌ده چقغان ایدی، لکن کوزی ئۇیلوب طوراطورغان پچه‌نلرگه توشدی. باشینه ئه‌لله‌نیندی اوی کیلگان شیکللی بولوب تیزگنه ئۇیگه کردیده طارتماسی برله‌ن شرپی‌نی آلوب چقدی.

یورطقه چققاچ طوب طوغری ئۇیوب قویلغان پچه‌نلر یانینه‌باردیده‌برسینه‌شرپی قابزوب اوطتورتدی. قۇری پچه‌ن گۇرله‌ب یانا باشلادی. منه پچه‌ننڭ بر

یاغی تمام اوط برلەن قابلاندی، توتونلەدی. منەبۇتۇن
یورطنی بر یاقتیلق قابلادی. عبدالله ایکنچی ئۇیمگەدە
شولایوق اوطتورتکاچ ئۇیگەیۇگروب کروب کیتدی
آنده کرگاچ قارچقنڭ آقروب آقروب:

- ایشکنی واطالر، واطالر، یاربی خدایم اوزڭ صاقلا!
یاربی.... دیب قچقروب یاتقانن کوردی.

آمبارده طاوش بتدی. اما ایشکگە بالطا برلەن
صوقغان طاوش همان ایشتلە. کریم قزا، لکن
ایسکەرتمەسدن اول، بالطانی طاشلادیدە ایدەنگە اوطروب
آقرن طاوش برلەن:

- بتدی، حاضر تمام بتدی! آرتق کوچم یوق بتدی
سلیمان شاشقان شیکللی بولوب اورنندن سیکروب
طوردیده، طاشلانغان بالطانی تمام شاشقان کشی کبک
ایدەندن آلدی هم کریم تیشکان تیشکگەبۇتۇن کوچن
جییوب بالطا برلەن صوغا باشلادی. قۇتلو امیدی آنڭ
قوّتن طاغنده آرتدرا ایدی.

طاغن بر صوقغاننڭ صوڭنده ایمەن ایشک تمام
ایکیگە یارلوب چقدی. یارق آراسندن سلیماننڭ
کوزینه قزل اوط کورندی.

اول اوطنی کورگاچ بۇتۇنلەی عقلدن یازغان کشی کبك بولوب:

- آ، بزنی یاندرالردیدیده قالدق کوچلرن جییوب یارقغه بالطانی طغوب ایشکنی قایروب چغاردی. کریم برلەن سلیمان شادلانوب، بیك قاتی قچقروب چغا باشلادیلر...

سلیماننڭ قۇلاق‌توبنده:

- طوقتا، منه‌آلار! طوت! دیگان قالن‌موژیك‌طاوشلری ایشتلدی. سلیماننڭ کوزینه ساقاللی، بیتلری قزارغان موژیکلر کورندی. هم اول ئەلله نەرسەگه سورتنوب یغلدی. یغلغان وقتده کریم‌نڭ:

- سلیمان! بالطانی بیر دیگان طاوشنغنه ایشتدی «لەکدك، بتدی!» دیب اویلادی هم کوز آلدیلری قاراڭغیلاندی.

- ایسمای، یوسی، احسن، بەیلەگز تیزرەك نی قاراب طوراسز! دیگان طاوشنی ایشتدی، آنڭ اوستینه‌ئەللەکم یاتدی...

یب بیرگز! یب! یب بیرگز دیم بیت دیگان طاوش هریاقدن ایشتله ایدی.

- یب ....

- کچکنه عبدالله پچه‌نگه اوط تورتوب یخشی اشله‌گان بیت ئه؟

- بز موندەپاز ار دیب یوگروب کیلدك ....

- ئه تگی قارتراغی بیك تیز بیرلمه‌دی ....

- یاری حاضر له‌کدیلر ایندی!

ایرته برله‌ن کریمنی هم سلیماننی اوزآربالرینوق به‌یله‌ب اوطرتدیلرده شهرگه آلوب کیتدیلر.

کریم بر کشیگه قارامیچه‌یوزن چتوب اوطراایدی.

سلیمان یغلی، اوزاتا کیلگان خلقغه قاراب عفو اوتنه هم، یاشلرینه طوتلغا طوتلغا:

- عفو ایتگز مینی، مسلمانلر! دیه ایدی...

صوك.

آلوب اوقوکز!

چواش قزی (علمی هم ملی رومان)

معصوم قربان (اخلاقی رومان)

یارلیلر مجید غفوری

محبت قربانی (ملی وحشی رومان)

یمان آنالار ظریف بشیری

بیش موژیك آول تورمشندن

توغری حیله‌کار (قزقلی عجیب رومان)

هوا شارنده سیاحت (فنی رومان)

آلتون بای آغای (آول تورمشندن)

صابرجان آغای (آول تورمشندن)

لنت ـ یاکه تهم (شعر)

قاناو بویی (آول تورمشندن، شعر)

وهرتورلی مکتب ودرس کتابلاری هرتورلی فنی وتاریخی وادبی رساله‌لر

Казань, Оренбургъ, Уфа. Бр. Каримовымъ.